ДЕРЖАВНА СЛУЖБА УКРАЇНИ З НАДЗВИЧАЙНИХ СИТУАЦІЙ

ЛЬВІВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
БЕЗПЕКИ ЖИТТЄДІЯЛЬНОСТІ

ІІ МІЖВУЗІВСЬКА НАУКОВА КОНФЕРЕНЦІЯ, ПРИУРОЧЕНА ДНЮ УКРАЇНСЬКОЇ ПИСЕМНОСТІ ТА МОВИ

28 жовтня 2026 року

«СИЛА МОВИ: ДУХ, ЗБРОЯ, ІНТЕЛЕКТ»

Ірина ФАРІОН

Львів 2026

Principles, Dilemmas and Uncomfortable Truths, ed. Alison Richmond and Alison Bracker, 163–176. Burlington: Butterworth-Heinemann.

УДК 81’25:811.161.2:811.111

ОСОБЛИВОСТІ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ, ЯКІ НЕ ПІДДАЮТЬСЯ АНГЛОМОВНОМУ ПЕРЕКЛАДУ

Гліб ЗЕЛІНСЬКИЙ, Андрій БАБИЧ
науковий керівник – ВЕРБИЦЬКА Лідія Олегівна,
завідувач кафедри українознавства та міжкультурної комунікації,
кандидат філологічних наук
Львівський державний університет безпеки життєдіяльності

Під час перекладу з української мови лінгвісти постійно натрапляють на елементи, для яких в англійській немає готового відповідника. Йдеться не про абсолютну неперекладність: зміст майже завжди можна передати описово. Проте разом із використанням перекладацьких трансформацій зникає частина значення – емоційна оцінка, соціальна дистанція між співрозмовниками або культурні асоціації. Саме такі втрати найвиразніше показують, у чому полягає своєрідність української мови. В. Яблочнікова зазначає: «Безеквіваліентна лексика – це слова, що слугують для вираження понять, які часто є відсутніми в іншій культурі та мові» [4, с. 251]. Безеквівалентність не обмежується лексикою: вона виникає також на граматичному та словотвірному рівнях.

Мета дослідження – виокремити особливості української мови, що не мають прямих відповідників в англійській мові, з’ясувати, що саме втрачається під час їхнього передання, та окреслити засоби компенсації цих утрат.

Найпомітнішою граматичною розбіжністю є кличний відмінок. Українське звертання позначене самою формою слова: друже, мамо, пане полковнику. В англійській мові, де іменник має

лише два відмінки, звертання виражається тільки інтонацією та пунктуацією [3, с. 234]. Тому перекладачі вдаються до компенсації. Н. Хрустик і Я. Конопелько, аналізуючи англомовні переклади поезії Т. Шевченка, наводять, зокрема, такі випадки: мій батечку передано як dearest father [3, с. 234], тополенько – як lovely poplar [3, с. 235]. Серед засобів компенсації дослідниці називають прикметники в найвищому ступені порівняння, присвійні займенники (my, of mine), вигук "O!" та формули на зразок dear, darling [3, с. 236–237]. Показово, що в обох прикладах клична форма містить ще й здрібнілий суфікс, тож англійський прикметник мусить замінити одразу дві українські морфеми.

Інша граматична особливість – категорія роду дієслів минулого часу. В англійській мові речення «Я прийшла» і «Я прийшов» передаються однаково: "I came". У текстах, де розповідь ведеться від першої особи, українське дієслово саме вказує на стать оповідача, тоді як англомовному перекладачеві доводиться або вводити цю інформацію лексично, або опускати її. Так само займенник you нейтралізує протиставлення ти / ви. В українському діалозі перехід від звертання ви до ти сам собою сигналізує про зміну стосунків, а в перекладі цю зміну доводиться передавати іншими засобами – формою звертання, переходом на ім'я чи авторською ремаркою.

Ще помітніша асиметрія існує в словотворі. За результатами дослідження О. Ситник, лише суфіксів, що утворюють здрібнілі іменники, в українській мові 53, тоді як в англійській – 14 [2, с. 325]; продуктивними з них можна вважати тільки -let, -ling, -kin та -у з його варіантами [2, с. 326]. Крім того, здрібнілі форми в українській мові утворюють не лише іменники, а й прикметники, займенники, числівники, прислівники, дієслова і навіть вигуки [2, с. 325]. Через брак розгалуженої системи суфіксів англійська мова передає емоційність переважно лексико-синтаксичними засобами [2, с. 326]. Наслідки цього добре видно на прикладах сонечко, рученьки, хлібчик. Суфікси в цих словах виражають передусім ласку, а не розмір. Англійське little hands натомість додає саме значення розміру, якого в оригіналі може й не бути, а ласкавість губиться. Так само збільшувально-згрубілі форми, як-от вовчисько, в англійській

мові передаються лише описово: розмір позначає прикметник, а зневага чи страх мовця залишаються поза формою слова.

На лексичному рівні безеквівалентність пов'язана насамперед із реаліями та словами, що мають культурне навантаження. О. Подлєсна наводить приклад із перекладу В. Семенином вірша Т. Шевченка «Садок вишневий коло хати»: слово хата передано як the dwelling, а соловейко – то як nightingale, то як warblers. Унаслідок цього обидва образи втрачають символічне наповнення, яке вони мають в українській культурі [1, с. 66–68]. Окрему групу становлять родинні зв'язки. Українська мова розрізняє свекруху й тещу, свекра й тестя, зовицю та ятрівку, тоді як англійська зводить їх до mother-in-law, father-in-law, sister-in-law. У побутовому тексті ця різниця може бути несуттєвою. Проте в художньому творі, де конфлікт між невісткою та свекрухою – традиційний сюжетний мотив, вона стає змістовою.

Для передання безеквівалентних одиниць перекладознавство пропонує транслітерацію (транскрипцію), калькування, описовий переклад, наближений переклад (добір аналога) та трансформаційний переклад [4, с. 251]. Зіставлення розглянутих прикладів показує, що жоден із цих прийомів не зберігає водночас форму, значення та емоційно-культурне забарвлення. Транслітерація зберігає національний колорит, але без пояснення залишається незрозумілою. Описовий переклад передає зміст, однак руйнує стисліть і ритм. Відповідники зручні для читача, проте підміняють українські асоціації англійськими. Тож перекладач щоразу вирішує, яким компонентом значення пожертвувати, і цей вибір має бути свідомим, а не випадковим.

Отже, особливості української, що найважче серед інших мов піддаються англомовному перекладу, зосереджені на трьох рівнях: граматичному (кличний відмінок, рід дієслів минулого часу, протиставлення ти / ви), словотвірному (система здрібнілих і збільшувальних суфіксів) та лексичному (реалії, родинні зв'язки, слова з культурними асоціаціями). Спільним для них є те, що вони виражають ставлення мовця до людини: ласку, повагу, близькість,

родинну належність. Саме тому ці елементи, на нашу думку, є носіями національної ідентичності в мові, а їхня втрата в перекладі є не технічною, а змістовою. Для практики перекладу з цього випливає потреба компенсувати такі втрати на рівні контексту – прикметниками, формами звертання, коментарем – і не обмежуватися пошуком словникового відповідника.

ЛІТЕРАТУРА

1. Подлєсна О. Основні засоби відтворення безеквівалентної лексики англійською мовою (на прикладі перекладів українських класичних творів). Магістерські студії : альманах. 2022. Вип. 22. С. 66–68.

2. Ситник О. English expressing devices of Ukrainian diminutive and derogatory lexical units. Наукові записки Національного університету «Острозька академія». 2016. Вип. 61. С. 324–326.

3. Хрустик Н., Конопелько Я. Стилістичне навантаження звертання, вираженого кличним відмінком, у поезії Т. Шевченка та в перекладах його творів англійською. Слов'янський збірник. 2015. Вип. 19. С. 230–238.

4. Яблочнікова В. Особливості перекладу безеквівалентної лексики. Наукові записки Національного університету «Острозька академія». 2015. Вип. 59. С. 249–251.

УДК 81'272(477)

СУЧАСНА МОВНА СИТУАЦІЯ В УКРАЇНІ

Ірина БЛИЗНЮК,
курсантка першого курсу інституту РВіА
Національна академія сухопутних військ імені гетьмана Петра Сагайдачного

Однією з найбільш актуальних і обговорюваних тем сучасності в Україні є двомовність. Варто відзначити, що дана тема постійно, з різною періодичністю стає важливою для сучасників і отримує поширення в суспільстві. Актуальність даного питання

Зміст

СЛОВО ДО ЧИТАЧА 4

СЕКЦІЯ 1 МОВА І ДУХ: НАЦІОНАЛЬНА ІДЕНТИЧНІСТЬ ТА КУЛЬТУРНА

Ілля ШНАЙДЮК
ФРАЗЕОЛОГІЗМИ ЯК ВІДОБРАЖЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОГО СВІТОГЛЯДУ 6
Соломія ТКАЧИК
СЛОВО ЯК ЗБРОЯ: ФУНКЦІОНУВАННЯ СУЧАСНОГО ФОЛЬКЛОРУ В БОРОТЬБІ ЗА НЕЗАЛЕЖНІСТЬ 10
Денис ПЕРЕМИБІДА
РІДНЕ СЛОВО ЯК ОСНОВА НАЦІОНАЛЬНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ ТА ОСЕРЕДДЯ КУЛЬТУРНОЇ ПАМ'ЯТІ УКРАЇНЦІ 17
Владислав ВОРОБЕЦЬ
PROMOTING UKRAINIAN CULTURAL HERITAGE AND IDENTITY THROUGH THE ENGLISH LANGUAGE 20
Іван ШКУРЕНКО
КУЛЬТУРНА ПАМ'ЯТЬ ЦИФРОВОЇ ЕПОХИ 23
Гліб ЗЕЛІНСЬКИЙ, Андрій БАБИЧ
ОСОБЛИВОСТІ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ, ЯКІ НЕ ПІДДАЮТЬСЯ АНГЛОМОВНОМУ ПЕРЕКЛАДУ 28
Ірина БЛИЗНЮК
СУЧАСНА МОВНА СИТУАЦІЯ В УКРАЇНІ 31
Аліна ШИКОР
«Я БОЙКО»: ЗБЕРЕЖЕННЯ БОЙКІВСЬКИХ ТРАДИЦІЙ У ДІЯЛЬНОСТІ МИХАЙЛА МЕЛЬНИКОВИЧА 36
Катерина КОЗАЧОК
САТИРА ЯК ЗБРОЯ ДУХУ: ЧАСОПИСИ ЕДВАРДА КОЗАКА ТА ФОРМУВАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ В ЕМІГРАЦІЇ 39
Ірина ТЕМНИК
ПРОЄКТ ІРИНИ ФАРІОН «ВІД КНИГИ ДО МЕТИ» ЯК ЗАСІБ ПОПУЛЯРИЗАЦІЇ УКРАЇНСЬКОЇ КНИГИ ТА МОВНО КУЛЬТУРНИХ ЦІННОСТЕЙ 44
Ірина ОБРЕМБАЛЬСЬКА